

Asia: VN/24649/2023/

Ositusvaateen vanhentuminen; työryhmän mietintö

Yleistä

Onko teillä yleistä lausuttavaa työryhmän ehdotuksesta?

Monimuotoiset perheet -verkosto pitää työryhmän ehdotusta avio-oikeuden vanhentumisesta 10 vuoden kuluttua avioerosta tai avioliiton kumoamisesta hyvänä. On hyvä lähtökohta, että purkautuneella avioliitolla ei lähtökohtaisesti olisi varallisuus oikeudellisia vaikutuksia enää 10 vuotta sen purkautumisen jälkeen. Tämä heijastelee yhteiskunnan muutoksia ja kehityssuuntia erityisesti perheiden monimuotoistumisen osalta. Samalla on tärkeää huomioida erityistapaukset, kuten nuoret lesket sekä uusperhelesket, kuten työryhmä mietinnössään sekä ehdotuksissaan on ansiokkaasti tehnyt.

Koska uusperheet ovat merkittävästi lisääntyneet ja lisääntyvät edelleen, on ehdotettu säätely tärkeä muutos. Työryhmän ehdottama 10 vuoden määräaika on erittäin hyvä ja riittävä, ja ehdotettu säätely, mainituilla poikkeuksilla, helpottaa sekä erotilanteita että kuoleman jälkeisiä tilanteita uusperheissä.

Ehdotetun säätelyn myötä voidaan olla varmoja, etteivät entinen aviopuoliso tai hänen perillisensä enää voi esittää vaatimuksia 10 vuoden jälkeen eikä kuolinpesän osakkailta tai pesänselvittäjällä ei ole jatkossa tarvetta etsiä vanhaa osituskirjaa tai pyrkiä tavoittamaan vainajan entisiä aviopuolisoita, jos avioerosta tai avioliiton kumoamisesta on kulunut yli 10 vuotta. Tämä helpottaa kuoleman jälkeistä byrokratiaa, jota on muutenkin merkittävästi kevennettävä sekä digitalisoitava.

On kuitenkin oleellista, kuten työryhmä ehdottaa, että puoliset voivat sopia asiasta toisin, eikä se koske osituksia, joiden perusteena on puolison kuolema. Tämä on tärkeää erityisesti nuorten leskien osalta (jotka todennäköisesti kuolevat yli 10 vuoden kuluttua puolisonsa kuolemasta) sekä uusperheiden leskien osalta. Kuoleman osalta merkitystä on myös sukupuolten tasa-arvolla, sillä naisten elinajanodote on miehiä pidempi ja he ovat yleensä vähävaraisempi avioliiton osapuoli, johtuen myös siitä, että he useammin ovat olleet poissa työelämästä yhteisten lasten vuoksi.

Uusperheleskiä, joilla on aviopuolisonsa kanssa erillisiä lapsia, tulee olemaan tulevaisuudessa yhä enemmän ja avio-oikeuden vanhentuminen olisi ylimääräistä säätelyä, joka hankaloittaisi sekä leskien että kuolinpesän ja kummankin perillisten tilannetta, aiheuttaen haasteita ja tarpeetonta byrokratiaa myös verotuksessa.

Verkosto kehottaa panostamaan oikeudelliseen tukeen sekä neuvontaan erotilanteissa ja niiden jälkeen, yhteistyössä sosiaali- ja terveyspalvelujen, kuten eropalvelujen yhteydessä, jotta kaikki osapuolet ovat tietoisia oikeuksistaan ja eron vaikutuksista sekä määräajoista, ja saavat tukea eroprosessiin. Oikeus- ja sote-palveluiden yhteistyöllä ja riittävällä palvelupanostuksella aikaisessa vaiheessa voitaisiin merkittävästi vähentää eroihin liittyviä haasteita ja mahdollisia pitkäaikaisia vaikutuksia, kuten oikeuskäsittelyjä.

Avio-oikeuden vanhentuminen (AL 66 §, 103 c § ja 103 d § sekä lakiehdotukset 2-4)

Lausuntonne ehdotetuista säännöksistä?

Verkosto pitää ehdotusta hyvänä ja tärkeänä. Samalla verkosto korostaa, että työryhmän ehdottamat poikkeukset ovat tärkeitä: että puoliset voivat sopia asiasta toisin, eikä se koske osituksia, joiden perusteena on puolison kuolema.

Koska osituksesta ei välttämättä ole tai siitä on hankalaa saada osituskirjaa, on ollut kohtuutonta byrokratiaa, että yli 10 vuotta avioeron jälkeen perittävän entinen puoliso on kuolinpesän osakas (ellei ositusta ole todistettavasti toimitettu eikä avio-oikeutta suljettu pois avioehdolla). Selkeä vanhenemisaika selkiyttää merkittävästi kuolinpesien tilannetta ja vähentää kuolinpesään liittyvää hallinnollista työtä, joka on voinut olla suurta esimerkiksi useamman avioeron kokeneiden kohdalla, mikäli entinen puoliso on muuttanut toiseen maahan tai hän on edunvalvonnan alainen. Erityisiä haasteita ovat voineet tuottaa myös kieli- ja kulttuurierot, jos lainsäädännön vaatimuksia ei pystytä esittämään tai niihin vastaamaan esimerkiksi ulkomailta toimitettavilla asiakirjoilla riittävän selkeästi.

Monimuotoiset perheet –verkosto siis yhtyy työryhmän sekä mm. useiden oikeusasiantuntijoiden suositukseen osituksen vanhenemisajasta ja pitää 10 vuotta sopivana aikana. Kymmenen vuoden aikana yleensä esimerkiksi eron liittyvä kriisi ja tunteet, jotka voivat haitata asioiden hoitamista, sekä käytännön asiat ja mahdolliset haasteet on pystytty ratkomaan. Lyhyempi aika loisi riskiä sille, että eron jälkeinen kriisitilanne on haitannut asioiden hoitamista harkitusti loppuun asti.

Verkosto myös kehottaa seuraamaan muutoksen vaikutuksia esimerkiksi toistamalla kyselyn pesänjakajina toimiville lakimiehille muutoksen jälkeen, ja kyselyssä huomioimaan harvinaisemminkin ilmenevät tilanteet, kuten usean eron kokeneet, uusperheet sekä eri maissa asuvat tai erikieliset puoliset. Myös sukupuolivaikutuksia tulisi arvioida pidemmällä aikavälillä.

Vallinnanrajoitusten vanhentuminen (AL 86 §)

Lausuntonne ehdotetusta säännöksestä?

Verkosto pitää hyvänä muutoksena työryhmän ehdotusta avioliittolain mukaisten vallinnanrajoitusten ja yhteisomistusolettaman vanhentumisesta 10 vuoden kuluttua avioliiton purkautumisesta. Määräaikaa ei kuitenkaan tulisi soveltaa puolison kuolemaan.

Eryteisesti uusperheiden osalta yhteisenä kotina käytettyjen kiinteistöjen ja asuntojen myynti voi vallinnanrajoitusten vuoksi olla erittäin hankalaa, jos suostumukset tarvitaan usealta entiseltä puolisolta, jopa vuosikymmenten takaa. Vallinnanrajoituksen määräajan tulee kuitenkin jälleen koskea vain avioliiton purkautumisen jälkeen, ei puolison kuoleman jälkeen, kuten työryhmäkin ehdottaa.

Yhteisomistusolettaman vanhentuminen (AL 89 §)

Lausuntonne ehdotetusta säännöksestä?

Verkosto pitää hyvänä muutoksena työryhmän ehdotusta avioliittolain mukaisten vallinnanrajoitusten ja yhteisomistusolettaman vanhentumisesta 10 vuoden kuluttua avioliiton purkautumisesta. Määräaikaa ei kuitenkaan tulisi soveltaa puolison kuolemaan.

Yhteisomistusolettaman vanhentuminen avioliiton purkautumisen jälkeen helpottaa sekä selkiyttää erityisesti kuolinpesätilanteita, erityisesti useissa avioliitoissa olleiden edesmenneiden osalta.

Vaihtoehdot ja työryhmän harkitsemissa muita kysymyksiä, joihin ei ehdoteta muutoksia (mietinnön luvut 5.1 ja 5.2)

Näkemyksenne näissä luvuissa käsiteltyjen asioiden lainmuutostarpeista?

-

Pääasialliset vaikutukset (mietinnön luku 4.2)

Onko teillä täydennettävää ehdotuksen vaikutusarviointeihin?

Verkosto ehdottaa tarkempien sukupuolivaikutusten arviointia, erityisesti eri-ikäisten osalta. Ositusvaateen vanhenemisella voi olla suuremmat sukupuolittuneet vaikutukset ikääntyneemmän väestön keskuudessa kuin nuoremman, jonka työ- ja avioelämä on jo lakiperustaisesti ollut erilaista ja tasa-arvoisempaa. Mikäli osa säätelystä koskee myös puolison kuolemaa, tulee ottaa huomioon sekä nuoret että iäkkäät lesket erikseen, koska asiassa on merkitystä sillä, kuinka pitkään puoliso toisen kuoleman jälkeen elää, ja ovatko esimerkiksi yhteiset tai vain toisen lapset vielä täysi-ikäisiä.

Muuta

Onko teillä muuta lausuttavaa työryhmän ehdotukseen liittyen?

Verkosto kehottaa tulevaisuudessa selvittämään myös työeläkeoikeuksien sisällyttämistä osituksiin, millä voisi olla positiivisia vaikutuksia naisten eläkekertymiin, jotka ovat miesten eläkekertymiä pienempiä sekä palkkaerojen että perhevapaiden vuoksi.

Kolu Emma
Monimuotoiset perheet -verkosto